

LÜBNAN'IN TARİHSEL DOKUSU VE YÖNETİM ANLAYIŞINDAKİ MEZHEBÎ ETKİLER

The Sectarian Factors in the Historical Structure and Perceptiveness of Administration of Lebanon

Yrd.Doç.Dr. Ahmet BAĞLIOĞLU

Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepler Tarihi Anabilimdalı

Abstract: The Political system in Lebanon has been shaped according to religion and sect foundation, and the council is set up as 5 cristians and five moslems. According to the pact of Taif in 1989 the number of chairs in the parliament became equal. Every sect's representative became available in the counsil and cabinet.

As the religion and sects hae been based on political structure in Lebenon, equality and justice principals haven't been established among the people living in the country. The system founded according to the sects' principals has always been an obstacle for stabilization in Lebenon. Lebenon is a country where there are seventeen different ethnic groups and sects. A lof of political parties being available in its because of the religion and fact rather they belong to rather than the policy. The central administration in Lebenon couldn't set up a strong armybecause of conflicts among the sects and their leaders and the central administration has always been weak. Evry sect's and political group's establishing its militari forces has blown in inner war.

Key Words: Lebanon, Sects, Religions, Hizbollah, System

Giriş

Lübnan, 16. yüzyılda Osmanlı hâkimiyetine girmiş ve I. Dünya savaşının sonuna kadar Osmanlı idaresinde kalmıştır. 400 yıl boyunca süren bu hâkimiyet döneminde bölge, Osmanlıların yürüttükleri genel politikaları doğrultusunda, oldukça özerk bir yapıya sahip olarak, tüm din ve kültürlerin

serbestçe icra edildiği bir konuma sahip olmuştur. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet, bu bölge içinde veya yakınında kök salmıştır. Bu inanışların farklı anlayışları, dinî ve mezhebî çeşitliliğe yol açmıştır. Ayrıca bu bölge Araplar, Bizanslılar, Moğollar, Türkler, Haçlılar, İranlılar gibi çeşitli etnik unsurların yönetimine girmiştir. Dağlık olması ve siyasi otoriteden uzak olması sebebiyle, genelde muhalif hareketlerin de sığınağı olmuştur.

Lübnan topraklarında iki farklı dinî grup öne çıkmıştır: Hıristiyan-Katolik Marunîler ve Müslüman kesim içinde yer alan Dürzîler. Bu iki grup arasında 1840 ve 1861 yılları arasında birçok çatışma meydana gelmiş ve bunun neticesinde Osmanlılar, Lübnan'da din esasına dayalı değişik yönetim şekilleri oluşturmuştur.

19. yüzyılda Fransa, İngiltere, Avusturya ve Rusya kendi kiliselerine mensup misyonerler vasıtasıyla din faktörünü kullanarak Lübnan'daki Hıristiyanları kendi çizgilerine çekme gayreti içerisine girmişlerdir. Fransa Marunîlerle çok sıcak diyaloglar kurarken, aynı zamanda Dürzî-Marunî çekişmelerinde arabuluculuk yaparak, her iki tarafın da desteğini elde etmeye özen göstermiştir. Lübnan içyapısındaki hassas dengeler, dış baskılarla bozulunca 19. yüzyılda Marunîler ve Dürzîler arasında çatışmalar baş göstermişti. Lübnan'da etkin olan Dürzî ve Marunîlerin, dağlık Lübnan'daki nüfuz mücadelesi, İngiltere ve Fransa'nın körüklemesiyle alevlenmişti. Dürzî-Marunî savaşları sonunda, Avrupa devletlerinin müdahalesiyle oluşturulan, din ve mezhep esasına dayalı "Çifte Kaymakamlık" ve "Mutasarrıflık" idareleriyle, mezhepler arası mücadele çözüme kavuşmamış aksine daha da artmıştır.

Marunîler Avrupa devletleriyle geliştirdikleri ticarî, dinî ve kültürel ilişkiler neticesinde, Lübnan içerisindeki gücünü hissedilir şekilde arttırmaya başlamış, böylece 18 ve 19. yüzyıllarda Dürzî hâkimiyeti yavaş yavaş Marunîlere geçmiştir. 20. yüzyılla birlikte, Marunîler ekonomik ve siyasal bakımdan güçlenerek, bölgenin en etkili mezhebi konumuna gelmiştir. Dürzîlerin etkinliği azalarak, Müslüman kesimde Sünniler güçlü duruma gelmişlerdir.

A. Lübnan Devletinin kuruluşu

Lübnan XIX. Yüzyılda Osmanlı yönetimine karşı gelişen Arap Milliyetçiliği akımının önemli merkezlerinden biri olmuştur. Misyonerlerin en yoğun bir şekilde faaliyet gösterdikleri alanların başında da bu bölge gelmektedir¹. 1831 yılından itibaren Cizvit Okulları açılmış, Amerikan Protestan Kilisesi çeşitli şehirlerde kolejler açarak faaliyete geçmişti.²

¹ Arşiv belgelerine göre 1840'lardan itibaren Amerikalı Protestan papazları bölgede misyonerlik faaliyetlerinde bulunmaya başlamıştır. Bkz., *BOA.*, Sadâret Mektûbî Kalemi, Dosya Nu: 46, Gömlek Nu: 11.

² Lübnanlı Protestanlar dini içerikli okullar açmışlardır. Bkz. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade Dâhiliye Nezareti, Dosya Nu:1087, Gömlek Nu:85313.

Misyonerler tarafından açılan bu okullarda Arapça yerine Fransızca ve İngilizce eğitim verilmeye başlanmış, birçok Müslüman ve Dürzî'nin Hıristiyan olması sağlanmıştır. Şimdiki Amerikan Üniversitesi'nin temelini teşkil eden Protestan Kolejinin öğrencileri 1875 yılında kurdukları Beyrut Gizli Cemiyeti'nde Osmanlı aleyhtarı yoğun faaliyetlerde bulunmuşlar bağımsız ve laik bir Arap Devleti fikrini işlemişlerdir.³ İşte bu ortamda I. Cihan Harbi çıkmış ve nihayetinde (1918) Lübnan, İngiliz ve Fransız kuvvetlerince işgal edilmiştir.⁴

I. Dünya Savaşı sonrası Paris Barış Konferansı'nda Marunî temsilcileri Fransa himayesi altında ayrı bir Lübnan Devleti fikrini savundu. Bölge, bağımsızlığa henüz hazır olmadığı için manda rejimi kurulması prensip olarak kabul edildi.⁵ Nisan 1920'de San Remo Konferansı'nda Lübnan, Suriye ile birlikte Fransa Manda yönetimine verildi. Fransa, Eylül 1921'de Beyrut, Beka, Trablusşam, Sayda ve Sûr'u da içine alan Büyük Lübnan Devleti'nin kurulduğunu ilan etti.⁶

23 Mayıs 1926 tarihinde Fransızlar tarafından hazırlanan anayasa ile Lübnan içişlerinde bağımsız olurken, dışişlerinde tamamen Fransa'ya bağlı oluyordu.⁷ Lübnan Devleti'nin kuruluş aşamasında din ve mezheplerin bölgelere göre dağılımına baktığımızda; ağırlıklı olarak, kuzeyde Marunî Hıristiyanlar, güneyde Lübnan Dağı bölgesinde Dürzî ve Hıristiyanlar, kıyı kentlerde, genelini Sünnilerin oluşturduğu Müslümanlar ve Hıristiyanlar, Lübnan Dağı'nın doğusu ve güneyindeki kırsal kesimde ise Şiiler bulunuyordu.⁸ Daha önceki Beylik ve Mutasarrıflık düzenleriyle karşılaştığımızda, hükmedilen alan genişlemiş; dolayısıyla demografik yapı Hıristiyanların aleyhine bozulmuştur.

Suriye'de Araplar ve onlara katılan Dürzîler 1925 yılında Fransız manda rejimine karşı bir isyan başlattılar. Bunun da etkisiyle bağımsız Lübnan Cumhuriyeti fikri hızla gelişti.⁹ Marunîlerin bir kısmı Fransa mandasından kurtulmaktan yana tavır takındı. Böylece bağımsızlık taraftarları hızla güçlenmeye başladı.

Manda rejimi altında Başbakanlık görevlerinde bulunan Bişare Hûri ve Emile Edde Lübnan siyasî yapısına damgalarını vuracaklardı. Edde, Lübnan'ın Fransızların himayesinde Hıristiyan bir devlet olmasını isterken, Hûri, Arap Milliyetçileri ile uzlaşma ve işbirliğinin gerekli olduğuna

³ Davut Dursun, *Beyrut*, TDVİ., VI/83.

⁴ H.1298 tarihli bir arşiv belgesinden öğrendiğimize göre I.Dünya savaşıdan çok önce yani 1880 yılında Rusya, İngiltere ve Fransa; Mısır, Suriye ve Anadolu topraklarının aralarında ne şekilde taksim edileceği hususunda anlaşmışlardı. Bkz., *BOA.*, Yıldız Sadâret Hususî Mâruzât, Dosya Nu: 168, Gömlek Nu: 108.

⁵ Hurewitz J.C., *Diplomacy in The Near and Middle east-Dokumantary Recort: 1914-1915*, New Jersey , II/75.

⁶ Acar, İrfan C., *Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu*, Ankara 1989. 24-25.

⁷ Albert Hourani, *Syria and Lebanon: A Political Assay*, Oxfort University Pres, London 1946, 44 vd.; Kamal S. Salibi, *The Modern History of Lebanon*, London 1965, 168.

⁸ Albert Hourani, *Arap Halkları Tarihi*, (çev. Yavuz Alogan), İstanbul 2000, 493.

⁹ Acar, 25.

inaniyordu. Hûri'ye göre Lübnan coğrafi ve kültürel yapısı ile Arap dünyasından ayrı düşünülemezdi. Hûri'nin gayretleri ile Suriye paralelinde bir Arap Milliyetçiliği yerine, Lübnan Hıristiyanları ile işbirliği içinde bağımsız bir Lübnan fikri ağır basmaya başlamıştı. Bu akıma, etkin Sünni ailelerden Kerâmi ve Selam'lar öncülük etmiştir.¹⁰ XIX. yüzyıldaki konumlarını yitiren Dürziler ise Arap Milliyetçiliği'ne sempati duymaya başlamışlardı.

1935 yılında yapılan seçimi Edde, Hûri'ye karşı bir oyla kazandı. Hûri Meclis'te bir muhalefet grubu oluşturdu. Fransa manda rejiminin sona ermesi için müzakerelerin başlatılmasını savunuyordu. Müslümanların yanında Marunîlerden de önemli bir destek elde etti.

9 Eylül 1936 tarihinde Fransa, Suriye ve Lübnan'ın bağımsız ve egemen iki devlet olacağını ve üç yıl içinde bağımsızlıklarına ulaşacaklarını bildirdi. Fransa ve Suriye arasındaki anlaşma, Lübnan meclisinde oybirliği ile kabul edildi. Fransa ile yapılan bu anlaşmaya göre 1939 bitmeden tam bağımsızlık elde edilecek ve Lübnan, Birleşmiş Milletler Cemiyeti'ne üye olacak, Fransa ile savaşta ve barışta müttefik kalınacak, toprakları Fransa tarafından askerî amaçlı kullanılabilecek, Lübnan ordusu Fransa tarafından eğitilecek... gibi maddeler vardı. Lübnanlı Müslümanlar anlaşmaya sert tepki gösterdi. Müslümanların yoğun olduğu bölgelerde protesto gösterileri yapıldı ve ufak çaplı çatışmalar çıktı. Fransa Parlamentosu bu anlaşmayı onaylamadı. Bu arada II. Dünya Savaşı sebebiyle meclis feshedilerek, anayasa askıya alındı. Haziran 1941'de İngiltere ve Fransa, Lübnan'ı işgal etti. Emile Edde ve grubu Fransa taraftarı bir tutum takınırken, Bişare Hûri ile birlikte Müslümanlar ve Arap Milliyetçileri İngiltere yanlısı bir tavır sergiledi. Fransa içten ve dıştan gelen baskılara boyun eğerek Mart 1943'de Lübnan anayasasını tekrar yürürlüğe koydu. Yapılan müzakereler neticesinde yazılı olmayan "1943 Ulusal Paktı" üzerinde anlaşıldı. Buna göre siyasî iktidar, din faktörüne göre paylaşılmış ve meclis 6 Hıristiyan, 5 Müslüman oranına göre düzenlenmişti. Cumhurbaşkanı Marunî, Başbakanın Sünni, Meclis Başkanının ise Şii olması hükme bağlanmıştı. Ancak üst düzeydeki görevlerin hemen hepsi Marunîlerin elindeydi.¹¹

1943 yılındaki seçimi Marunî Hûri ve Sünni Sulh ailelerinin öncülüğünü yaptığı anayasacılar grubu ve müttefikleri kazandı. Hûri Cumhurbaşkanı, Sünni Riyad Sulh ise Başbakan oldu ve tüm mezheplerin temsil edildiği bir kabine kuruldu. 8 Kasım 1943 tarihinde manda rejimine atıfta bulunan tüm maddeler kaldırılarak bağımsızlık için büyük adım atıldı. Ancak Fransa, Cumhurbaşkanı ve Başbakanı tutuklayarak bu gelişmeyi

¹⁰ William W. Harris, *Faces of LebaNun-Sect Wars and Global Extensions*, Princeton 1977, 135; Acar, 28.

¹¹ Harris, 136; Hourani, *The Emergence of the Modern Middle East*, London 1981, 140-141; Haorani, *Syria and Lebanon*, Oxford University Press, Oxford 1946, 190-198; Hurewitz, J. C., "Lebanese Democracy in Its International Setting", *The Middle East Journal*, Vol. 17, Nu; 5, 1963, 498-500.

engellemek istedi. İçten ve dıştan gelen baskılar neticesinde 22 Kasım 1943'te Cumhurbaşkanı ve Başbakan serbest bırakıldı ve Lübnan bağımsız bir Cumhuriyet haline geldi.¹²

1943 yılında bağımsızlık elde edilinceye kadar geçen sürede Lübnan'da iç çatışmanın olmadığı, buna karşılık Fransa'ya karşı bağımsızlık mücadelesinin yapıldığı görülmektedir. Lübnan tarihinde mezheplerin aynı hedef için eylem birliği yaptığı tek olay, Fransa'ya karşı verilen bağımsızlık mücadelesi olmuştur denilebilir.

B. İç Savaş'a Kadar Lübnan

1945 ile 1958 yılları arasında, sistem farklı cemaatler arasında ve belli ölçülerde iş birliği kurabilse de, bu işbirliği genellikle belli bir konuda veya belli bir şahsa muhalefet etme hususunda oluyordu. Lübnan'ın demografik yapısının değişmesi ve Müslüman nüfusun hızla artması, onların taleplerini hızla arttırıyordu. Bunun yanında Lübnan'da Arap Milliyetçiliği, Nasırizm, Komünizm gibi ideolojik bölünmeler de başlamıştı. Ayrıca bu iç bölünmelerin yanında ABD, Suriye, Mısır ve Sovyetler Birliği'nin ülke üzerindeki baskıları gitgide arttırıyordu.¹³

8 Mayıs 1958 tarihinde Beyrut'ta bir gazetecinin öldürülmesi olayından Şemun Hükümeti'ni sorumlu tutan Ulusal Cephe, ülke çapında genel grev çağrısı yaptı. Trablusşam, Beyrut ve Şûf'ta ayaklanmalar oldu. 15 Haziran 1958'de ABD 6. Filosu'nun müdahalesiyle olaylar durdurulabildi.

1967 Arap-İsrail Savaşı'nda¹⁴ Arapların yenilgiye uğraması Arap dünyasında büyük etki bıraktı. Nasır'ın Mısır'ı ve Baasçı Suriye dâhil tüm Arap rejimlerinin İsrail gücü karşısında güvenilmez olduğu ortaya çıktı. Filistinliler için artık gerilla hareketi ön plana çıkıyordu. İsrail'in batı yakası ve Gazze'yi işgaliyle yüz binlerce Filistinli mülteci Lübnan'a geçti. 1969 yılında Lübnan hükümeti ile Filistin Kurtuluş Örgütü arasında yapılan Kahire Anlaşmasından sonra Filistinliler Lübnan'daki kamplarda silahlanma, askeri eğitim yapma hakkına sahip olmuşlardı. Bu tarihten sonra Lübnan Hıristiyanları, Filistinlileri kendileri için bir tehlike olarak görmüş ve askeri harcamalarını arttırmıştır.¹⁵

1969 yılında çeşitli Filistin örgütlerini bünyesinde toplayan el-Fetih kuruldu. El-Fetih'in lideri Yaser Arafat, FKÖ'nün başkanlığına getirildi. 1970 yılında ise Ürdün'de Kral Hüseyin'i devirmek için ayaklanan Filistinliler başarısız oldu. "Kara Eylül" diye adlandırılan olayda binlerce

¹² Acar, 34.

¹³ Itamar Rabinovich, *The War for Lebanon 1970-1985*, Cornell University Press, Revised Edition, United States, 1985, 26-28.

¹⁴ Lübnan, Arap-İsrail savaşında tarafsız kalarak Arap ordularının topraklarına girmesine izin vermemiştir.

¹⁵ Acar, 141; Rabinovich, 40.

Filistinli katledildi. Bu olaydan sonra Lübnan'a yeni bir Filistin göçü daha oldu.¹⁶

1969 yılında İlerici Sosyalist Parti lideri Kemal Canbolat'ın öncülüğü ile Arap Milliyetçileri, Lübnan'daki komünist ve sol partilerin yer aldığı "Lübnan Ulusal Hareketi" adlı geniş bir koalisyon meydana getirildi.¹⁷ Lübnan Ulusal Hareketini Filistinli direnişçiler de desteklediler. Bu sebeple Lübnan'da, Lübnan Ulusal Hareketi bir çekim merkezi haline geldi.¹⁸

1970'li yıllara gelindiğinde Lübnan'daki Müslümanların sayıları Hıristiyanları geçmişti. Müslüman grupların bazı önderleri Cumhurbaşkanlığı, Genel Kurmay Başkanlığı gibi nihaî iktidarın Hıristiyanların elinde olmasını kabul etmiyorlar, Lübnan siyasi yapısında daha etkili olmak istiyorlardı.¹⁹ İlk başlarda mitinglerle başlayan mücadele daha sonra silahlı çatışmaya dönüştü. Devreye Filistinli radikal gruplar da girince, olaylar daha da büyüdü.²⁰

1970'li yılların başında Falanjist güçler ve Hür Milliyetçiler diye adlandırılan Hıristiyanlar hızla silahlandılar. Bu gruplar Lübnan Ulusal Hareketi'nin uygun bir zamanda vurulması için de İsrail'le işbirliği yapıyorlardı. Bu sırada FKÖ'nün gücü ve itibarı arttığı için Lübnan Ulusal Hareketi'ne bağlı gruplar da FKÖ'nün şemsiyesi altında silahlanmaya başlamıştı. 1974 yılında Hıristiyanlar, Lübnan Ordusu ile işbirliği yaparak FKÖ ve Lübnan Ulusal Hareketi ile silahlı çatışmaya girmiş ve böylece olaylar daha da tırmanmıştı.²¹ Falanjist güçlerin ve Lübnan Ordusu'nun, Filistin direnişini yok etmek ve daha sonra da Lübnan Ulusal Hareketi'ni zayıflatmak için askerî çözüm fikri öne çıkmıştı. Hıristiyanlar, Lübnan'da sistemin devam etmesinin ancak bu güçlerin kontrol edilmesiyle mümkün olacağına inanıyorlardı.

10 Nisan 1973 tarihinde İsrail Beyrut'un merkezine girdi. el-Fetih örgütünün üç lideri²² kaldıkları dairede öldürüldü. İsrail bir süre sonra geri çekildi. Hiç direniş gösterilmeden İsrail Ordusu'nun Beyrut'a girmesi ülkede protestolara sebep oldu. Başbakan Selam, ordunun zamanında müdahale etmediği gerekçesiyle istifa etti.²³

1973 yılından sonra Lübnan ordusu ile Filistinli milisler arasındaki ilişkiler daha da gerginleşmişti. Lübnan birlikleri Beyrut'un güneyindeki Filistin kamplarını kuşattı. İki hafta boyunca şiddetli çatışmalar oldu. Arap ülkelerinin devreye girmesiyle çatışmalar zor durduruldu. Lübnan'da

¹⁶ Deirdre Collings, *Pearce For Lebanon? From War To Reconstruction*, Lynne Rienner Publishers, USA 1994, 323.

¹⁷ Bağımsız Nasırcı Hareket, Lübnan Komünist Partisi, Komünist Eylem Örgütü ve İlerici Sosyalist Parti Lübnan Ulusal Hareketi'nin belli başlı kesimleriydi.

¹⁸ B. J. Odeh, *Lübnan'da İç Savaş*, (çev. Yavuz Alogan), İstanbul 1986, 192-194.

¹⁹ Hourani, *Arap Halklar*, 493.

²⁰ Harris, 66.

²¹ Odeh, 205.

²² Adnan, Neccar ve Nasr

²³ Salibi, 66-67.

Hıristiyanlar Filistinlilerin varlığından rahatsız olurken, radikal Müslümanlar Filistinlileri destekliyordu. Sünni liderler ise ya taraf olmuyor ya da tabanından gelen baskılar sonucu Filistin yanlısı tutum sergiliyorlardı.

Kemal Canbolat'ın Lübnan Ulusal Hareketi, 1943 Ulusal Uzlaşma Formülü'nü eleştirerek anayasada değişiklik yapılmasını, bazı reformların yürürlüğe konmasını, siyasal iktidardaki payların yeniden ve daha adil düzenlenerek ülkedeki Hıristiyan egemenliğine son verilmesi gerektiğini dillendiriyordu. Sünni Müslümanlar da, siyasal reform yapılması ve Marunî egemenliğine son verilmesi hususunda Canbolat'la birleşiyorlardı. Buna mukabil Hıristiyan gruplar da Müslümanlar karşısında birleşmişlerdi.²⁴ Canbolat'ın en büyük açmazlarından biri sistem karşıtı olmasına rağmen, mezhepçi bir tabanın olması ve gücünü Dürzîlerden almasıydı. Ancak söylemlerinde mezhepçi bölünmeye karşı olmuş ve demokratik bir çizgi takip etmiştir. Ayrıca liderliğini yaptığı Lübnan Ulusal Hareketi bünyesinde politik amaçları farklı parti ve örgütler bulunmasına rağmen Lübnan Ulusal Hareketine halktan büyük bir destek almayı başarmıştı.

1974 yılında Müslümanlar üç gruba ayrılmıştı: Suriye yanlısı radikalleri bünyesinde toplayan Kemal Canbolat'ın Lübnan Ulusal Hareketi, Saib Selam'ın öncülüğündeki Sünni Müslümanlar ve liderliğini İmam Musa Sadr'ın yaptığı giderek güçlenen Şii örgütler. İsrail'le Filistin arasındaki silahlı mücadele ise Lübnan'ı tehdit eden bir hal almıştı. Lübnan hükümeti ya Filistinli milislere cephe alarak gerilla hareketini sindirecekti ki bu ülkede Hıristiyan-Müslüman çatışması riskini taşıyordu; ya da İsrail'le sürtüşmeyi göze alarak güneydeki Filistin hareketlerine göz yumacaktı ki bu da İsrail'in Lübnan'a askeri müdahalesi olasılığını güçlendiriyordu. Bu karmaşık yapı Lübnan'ı hızla iç savaşa sürüklemiştir.

C. İç Savaş Döneminde Lübnan

1958 yılında Mısır ve Suriye'nin, Nasır'ın liderliği altında birleşmesi, Suriye'nin Lübnan'daki Arap Milliyetçilerini desteklemesi, Müslümanların özellikle de Şiilerin giderek artan nüfusu, buna mukabil yapıdaki Hıristiyan egemenliği, siyasal sürece Müslümanların daha aktif katılma istekleri, yüz binlerce Filistinli mültecinin Lübnan'a gelip yerleşmesi, Filistin-İsrail dalaşmaları, ekonomik bunalım neticesinde zengin ile yoksul arasındaki makasın gittikçe açılması gibi çok yönlü birçok problem Lübnan'ı tarihinin en büyük bunalımının içine sokacak ve iç savaş başlayacaktı.

1970'li yıllarda Arap ülkelerinin petrolü kısımasıyla Lübnan'da ekonomik çöküş, sosyal patlamalara neden olmuş, din ve mezhep ayrılıklarının tetiklemesiyle ülke hızla iç savaşa sürüklenmiştir. Din esasına göre biçimlenmiş olan Lübnan'da tarafsız bir ordunun kurulması da mümkün olmamıştır. Ordu kademesindeki subayların Marunî, askerlerin çoğunun ise

²⁴ Acar, 67.

Müslüman olması iç çatışmalar sırasında problemlere sebep olmuştu. Ordunun tarafsız davranmaması üzerine Müslüman askerlerin kendi mensubu bulunduğu mezhebin milislerine katılması, orduyu zayıflatmış, milis kuvvetlerin güçlenmesini sağlamıştır.

13 Nisan 1975 tarihinde Beyrut yakınlarında Ayn el-Rumana'da Pierre Cemayel, bir kilisenin açılışını yaparken, kiliseye ateş açılmış, iki Falanjist asker ile Cemayel'in muhafızlarından biri öldürülmüştü.²⁵ Olaydan Filistinlileri sorumlu tutan Falanjist güçler, Filistin kampına giden bir otobüs konvoyuna sadırdılar ve bütün yolcuları öldürdüler. Katliamı öğrenen Filistinli birlikler Beyrut'a ve kentin dış semtlerine saldırıya geçmesiyle İç Savaş başlamış oluyordu. İç Savaş'ta Falanjist Parti, tüm Hıristiyanların desteğini kazandı. Şemun'un Liberal Parti'si ve Marunî Kilisesi Cemayel'e olan desteklerini açıkça ilan etti.²⁶

Ağustos ayının sonlarında iç savaş şiddetlendi. 24 Ağustos 1975'de Zahle'de çıkan kavgada bir Suriyeli öldürüldü. Tutuklanan Hıristiyanlar yapılan baskılar neticesinde serbest bırakılınca, Zahle'deki Şiiler Hıristiyanlara karşı harekete geçti. Şehirde kısa zamanda makineli tüfeklerin ve roketlerin kullanıldığı çatışmalar başladı. Bu arada Trablusşam ve Zgorta'da Hıristiyan-Müslüman çatışması hızla devam ediyordu. Hıristiyanlar isteğiyle ordunun olaylara müdahale etmesi üzerine Canbolat'ın eleştirileri daha da şiddetlendi ve baskılar neticesinde ordu komutanı Ganem azledilerek yerine Hanna Said atandı.²⁷

15 Eylül'de Beyrut'ta çok şiddetli çatışmalar oldu; birçok ev yakılıp yıkılarak yüzlerce insan öldürüldü. Ticaret bölgesindeki oteller ve evler yerle bir edildi.²⁸ Bu olaylar olurken Canbolat, reformlar yapılmadıkça iç savaşın sona ermesinin imkânsız olduğunu bildiriyordu.²⁹ Marunîler ise Müslümanların mutedil reform taleplerini dahi yerine getirmek ve avantajlı durumlarını kaybetmek istemiyorlardı.

Marunî Kilisesi bir bildiri yayımlayarak, Lübnan'da devlet otoritesi tesis edilip tanınana kadar hiçbir diyalogu kabul etmediklerini ilan ederek Ulusal Diyalog Çalışmalarını sabote etti. Falanjist milislerin de 30 Eylül'de Ayne'l-Ramah'ta yaşayan Filistinlileri katletmesi yine Ulusal Diyalog Komitesinin çalışmalarını sabote etmeye yönelik olduğu söylenebilir.³⁰ Ayrıca Falanjist Parti Suriye haricindeki diğer Arap ülkelerinin de soruna el

²⁵ Walid Phares, *Lebanese Christian Nationalism: The Rise and Fall of an Ethnic Resistance*, London 1995, Chapter, 8.

²⁶ 23 Nisan 1975'de Marunî Kilisesi Lübnan'ın karakteristik özelliğini kaybettiği uyarısında bulunarak Arap Milliyetçiliği ve Komünizmin, ülkeye zarar verdiğini açıkladı. Ayrıca aşırı solun (Lübnan Ulusal Hareketi kastediliyor) politik sistemi yıkmaya çalıştığı da belirtildi. Bkz. Odeh, 230.

²⁷ Acar, 74; Odeh, 238.

²⁸ Acar, 74-75.

²⁹ Odeh, 238.

³⁰ Krş. Odeh, 341.

atmasını istiyordu. Böylece Suriye'nin Lübnan Ulusal Hareketi lehine olan tavrı dengelemiş olabileceği gibi reform taleplerini askıya alınabilecekti.

Lübnan Ulusal Hareketi içinde Suriye yanlısı gruplar³¹, Bağımsız Lübnan taraftarı olanlar³² ve Irak yanlısı gruplar³³ olmak üzere üç akım vardı. Her üç akım da kendi içinde ideolojik farklılıklar gösteriyordu.³⁴ Hıristiyan güçlerin en önemlisi ise Falanjistler³⁵, Lübnan Liberal Partisi³⁶ ve bu partilerin bünyesinde bulundukları milislerdi. Bütün bunlara ilave olarak 1976 yılında Beşir Cemayel İsrail'in desteğiyle Lübnan Kuvvetleri adlı bir milis kurmuştu.³⁷

9 Ocak 1976 tarihinde Lübnan ordusu Beka'daki Lübnan Ulusal Hareketi güçlerine saldırıya geçti. Lübnan Ulusal Hareketi ve Filistin direnişi tek komutanlık altında oluşturduğu birlik ile Beyrut ve güneydeki cephelerde ordu desteğindeki Falanjistlere karşı başarı kazandı. Beyrut'u Lübnan Dağlarına bağlayan stratejik Lübnan Köprüsü ele geçirildi. Falanjistler ise hedef olarak Lübnan Ulusal Hareketi'nin kontrolündeki Karantina'yı seçti. Canbolat, Falanjistlerin Karantina'yı ele geçirmesi halinde katliam yapacağını ve Ordunun, Falanjistlere yardım etmesi halinde ülkenin bölünebileceği uyarılarında bulundu. Buna rağmen 18 Ocak 1976'da Hıristiyan milisler şiddetli bir çatışmadan sonra Karantina'ya girdi. Karantina'nın ele geçmesiyle Hıristiyanlar, bölünmeyi fiili olarak gerçekleştirmişlerdi.³⁸ Hıristiyanlar Doğu Beyrut'tan tüm Müslümanları çıkarmışlardı. Buna karşılık Lübnan Ulusal Hareketi ve Filistinliler kendi kontrollerindeki Hıristiyan köylerini boşalttı. Böylece Lübnan Ulusal Hareketi ile Filistin ittifakı, Lübnan'ın yüzde yetmişini kontrolü altına almış oldu.³⁹

20 Ocak'a gelindiğinde Doğu Beyrut, Dağlık Lübnan'ın Hıristiyan kesimi ve kuzeydeki sahil şeridi haricindeki bütün Lübnan, Lübnan Ulusal Hareketi ve Filistinli milislerin denetimine girmişti. Şemun, orduya ait bir helikopterle karargâhından kaçtı. Suriye'nin araya girmesiyle Hıristiyanlar Suriye'nin barış inisiyatifini kabul etmek zorunda kaldılar. Lübnan Ulusal Hareketi'nin içindeki bazı gruplar da krizin Suriye'nin müdahalesiyle çözülmesini istiyordu.⁴⁰ 22 Ocak 1976'da Hıristiyan milislerle Lübnan Ulusal Hareketi Suriye'nin teklif ettiği çözümde anlaştılar. Buna göre

³¹ Suriye Milliyetçi Partisi (Nasırcı bir partidir) ve İmam Musa Sadr'ı destekleyen gruplar.

³² Canbolat'ın Sosyalist İlerici Partisi, Komünist Parti, Komünist Eylem Partisi, Sosyalist Eylem Partisi.

³³ Arap Baas Sosyalist Parti.

³⁴ Odeh, 236.

³⁵ Pierre Cemayel tarafından kurulan Falanjist Parti(Kateab)'nin üyelerinin tamamına yakını Maruni'dir. En güçlü Hıristiyan parti olup, partinin aynı ismi taşıyan silahlı bir milisi bulunmaktadır.

³⁶ Liderliğini Kamil Şemun yapmaktadır.

³⁷ Phares, 110; Krş. Rabinovich, 31.

³⁸ Odeh, 250-252.

³⁹ Phares, 110.

⁴⁰ Morius Deeb, *The Lebanese Civil War*, New York 1980, 106.

Cumhurbaşkanı Marunî olacaktır. Başbakan, Cumhurbaşkanı tarafından değil parlamento tarafından seçilecekti. Parlamentodaki Hıristiyan ve Müslüman sayısı eşit dağıtılacaktı. Lübnanlı, Suriyeli ve Filistinli subayların oluşturduğu, bir askeri komitenin gözetiminde ateşkes uygulanacaktı.⁴¹

Suriye'nin arabuluculuğu aslında Lübnan Ulusal Hareketi içerisindeki çoğu grubu hiç de memnun etmemişti. Çünkü Suriye, Lübnan'da Lübnan Ulusal Hareketi'nin istediği reformların gerçekleşmesiyle ilgilenmiyordu. İlgilendiği tek şey Lübnan'da istikrarın sağlanmasıydı. Ancak bu istikrar içerisinde demokratik yapının oluşturulması, işine gelmiyordu. Bu sebeple Suriye, Hıristiyanlarla yakın ilişkiler içerisine girdi. Bu durumda Lübnan Ulusal Hareketi'ne saldırıya geçmekten başka seçenek kalmamıştı ve tekrar çatışmalar başlayacaktı. Ancak bu saldırı Suriye ile olan bağların kopmasına neden olabiliyordu.⁴²

Lübnan Ulusal Hareketi'nin başarısı, Suriye'nin Lübnan'la ilgili tasarılarına ters düşüyordu. Çünkü komşu ülkelerdeki demokratik yapıların gelişmesi ve başarılı olması, bölgeyi etkiliyordu. Bu, Suriye devlet yapısı için bir tehdit oluşturabiliyordu. Bundan dolayı Suriye, Hıristiyan güçleri ve Müslümanlar arasındaki ayrılıkçı akımları destekledi. Ayrıca Filistinli güçleri de kendi tahakkümü altına almaya çalıştı.⁴³ Suriye'nin baskılarına diğer dış baskılar da eklenince Lübnan Ulusal Hareketi ateşkesi kabul etmek zorunda kaldı. Sonra barışın tesisi için bir dizi görüşmeler oldu. Falanjistler Suriye'nin tavrından hoşnuttu. Arapların da içinde olacağı yabancı birliklerden oluşan caydırıcı bir askeri güç için çağrıda bulunulmuştu. Suriye, Lübnan Ulusal Hareketi'ni durdurmak ve baskı altına almak için birliklerini Doğu Lübnan topraklarına soktu. Böylece Beka'da yaşayan halkın Suriye'ye karşı hoşnutsuzluğu daha da arttı. Lübnan'a asker sevkine Lübnan Ulusal Hareketi tepki koyarak Suriye'yi uyardı.⁴⁴

Falanjistlerin Lübnan Ulusal Hareketi'ne ait yerleşim bölgelerini bombalamak suretiyle ateşkesi ihlal etmesine rağmen Suriye, Lübnan Ulusal Hareketi'nin misillemede bulunmasına karşı çıkıyordu. Suriye'nin politikalarından istifade eden Falanjist milisler bazı yerleri işgal ederken Hıristiyan liderler, Suriye'nin yönetimini öven demeçler veriyordu.⁴⁵ İsrail'in güneyden saldırıları da Filistin ve Lübnan Ulusal Hareketi'nin karşısında Hıristiyanları güçlendirmesini sağlıyordu.

Suriye'nin Lübnan'a girmesinden sonra Cumhurbaşkanlığı için iki aday ortaya çıktı: Lübnan Ulusal Hareketi'nin desteklediği Raymond Edde ve Marunîlerle Suriye'nin desteklediği Elias Sarkis. Seçim günü Suriye'nin parlamento üyelerine politik ve askeri baskı uygulaması veya tehditleriyle Sarkis bir oy farkla Cumhurbaşkanı seçildi. Edde, can güvenliği

⁴¹ Odeh, 253–254; Acar, 80.

⁴² Krş. Odeh, 256–257.

⁴³ Krş. Odeh, 264.

⁴⁴ Odeh, 269.

⁴⁵ Odeh, 270–271.

sağlanamadığı için parlamentoya dahi gelememişti. Bu arada Suriye birlikleri Cumhurbaşkanlığı seçimlerini protesto eden Lübnan Ulusal Hareketi ve Filistin kamplarını bombaladı. Seçimlerin sonucu ABD ve İsrail'i de memnun etmişti.⁴⁶

Suriye'nin pasif desteğini alan Falanjist milisler, Lübnan Ulusal Hareketi güçlerine saldırıyı şiddetlendirdi. Ancak Ayn Tura'da ağır bir yenilgiye uğradılar. Falanjistler diğer cephelerde de yenilgiye uğrayınca Suriye'yi Lübnan'a askeri müdahale yapmaya çağırdılar. Bunun üzerine Suriye savaşı sürdürmek isteyen tüm gruplara karşı olduğunu ilan etti.⁴⁷ Canbolat ve Filistinliler buna büyük tepki gösterdi. Suriye'nin müdahalesini kınadılar. Bu müdahalenin Hıristiyanları kurtarmak en azından Lübnan Ulusal Hareketi'nin kesin zaferini önlemek için yapıldığını dile getiriyorlardı.

Son çarpışmalarda ortak hareket eden Lübnan Ulusal Hareketi ve Filistinli milislerin Hıristiyanlara karşı gösterdikleri üstünlük, Suriye'nin müdahalesiyle durdurulmuş ve iç savaşın sona ermesi sağlanmıştır. Esasında Suriye'nin müdahalesi Hıristiyanları olası bir yenilgiden kurtarmış ve siyasi üstünlüklerini kaybetme riskini önlemişti. Binlerce insanın öldüğü bu iç savaştan sonra, Lübnan'daki dinî grupların barış ve uyum içinde hareket etmelerini beklemek artık zor görünüyordu. İç savaşın 60.000 ölü, 200.000 yaralanma ve 3 milyar dolar hasara yol açtığı tahmin edilmektedir.⁴⁸

İç savaşın durdurulmasından sonra Hıristiyanlar ve Suriye, Lübnan Ulusal Hareketi'nin bünyesindeki gruplar arasındaki etnik ve dinî farklılıkları körüklemeye ve ayrımcılık yapmaya başladılar. Suriye, İmam Musa Sadr'la Şam'da görüşerek Lübnan Ulusal Hareketi'nin programı aleyhine tavır almasını sağladı.

Suriye 1 Haziran 1976'da Lübnan'ı topyekûn işgal etti. Lübnan Ulusal Hareketi ve Filistinli güçler bu sırada güneyde İsrail ile çarpışıyordu. Suriye'nin işgali, dağlık bölgedeki Lübnan Ulusal Hareketi'nin mutlak hâkimiyetine vurulan en büyük darbe oldu.⁴⁹

Suriye'nin Lübnan Ulusal Hareketi ve Filistinlilerle çarpışmaya girmesi sebebiyle Marunîler Suriye'nin işgaline destek çıktılar. ABD ve Fransa da bu işgali hoş karşıladı. Çünkü Lübnan Ulusal Hareketi ve Filistin güçleri ancak Suriye'nin işgali ile durdurulabilirdi. Ayrıca Lübnan Ulusal Hareketi ve Filistin saldırıları bu hızla devam ederse, İsrail'in Lübnan'a girmesi kaçınılmaz olacaktı. Bu da Ortadoğu'da kontrolün tekrar elden çıkmasına sebep olabilirdi. Bölgede radikal bir değişim kimsenin işine gelmiyordu.⁵⁰

⁴⁶ Dawisha, I. Adeed, *Syria and the lebanese Crisis*, The Macmillan Pres., Hong Kong 1980, 1333; Krş. Odeh, 274.

⁴⁷ Collings, 316.

⁴⁸ Michael Hudson, *Arap Politics*, Yale University Press, Yale 1977, 281.

⁴⁹ Hourani, *Arap Halkları*, 494.

⁵⁰ Odeh, 279.

Suriye'nin işgali ile Lübnan Ulusal Hareketi'nin içindeki Suriye yanlıları bu birlikten koptuğu için, hareket güç kaybetmişti. Filistinliler de bir bütün olarak hareket etme şansına sahip değildi. Onlar da muhtelif fraksiyonlara ayrılmışlardı. Olayların yatıştığı sırada Filistin'in Saika grubu, FKÖ ve Fetih gruplarına saldırıya geçti. Suriye birlikleri de Saika'ya destek çıktı. Sayda ve dağlık bölgede ise direkt olarak Lübnan Ulusal Hareketi ile Suriye birlikleri arasında şiddetli çarpışmalar başladı.

21 Temmuz 1976'da Arafat, bir heyeti Şam'a gönderdi. 26 Temmuz'da Suriye ile Filistin anlaşması yapıldı.⁵¹ Buna göre 1969 Kahire Anlaşması esas alınacak ve Filistin, Lübnan'ın içişlerine karışmayacaktı. Ancak anlaşmanın pek çok gizli maddesi vardı. Bunlar arasında Filistinliler Suriye'nin Lübnan'dan çekilmesini kabul etmeyecek, Suriye'nin aleyhinde propagandaya son verilecek, Filistin her adımını Suriye'ye danışarak atacak... gibi.⁵² Filistin'deki muhalefet, varılan anlaşmayı Filistinlilerin içişlerine müdahale olduğunu ve Lübnan Ulusal Hareketi'ni hiçe saymayı amaçladığını öne sürerek, sert bir dille eleştirdi.⁵³

Lübnan Ulusal Hareketi Suriye işgalinden önce Lübnan topraklarının % 80'ini kontrol altında tutuyordu. Suriye işgaliyle hedefine ulaşamadığı gibi büyük bir darbe yemiş oldu. Suriye işgali Lübnan'daki statükoyu değiştirmek isteyenlerin durdurulması için bir araçtı. Suriye'nin işgalini Lübnan'daki tüm Hıristiyan gruplar destekledi. Lübnan Ulusal Hareketi içindeki bazı gruplar da Lübnan'ın istikrarı için Suriye ile işbirliği yapmayı seçti. Lübnan Ulusal Hareketi'nin en büyük çıkmazı Suriye ile bağlarını koparmaya yanaşmamasıydı. Çünkü silahların büyük bir bölümü Suriye'deki Baas Partisi'nden sağlanıyordu.

Suriye işgali ABD'nin ve İsrail'in çıkarlarına ters düşmüyordu. Her iki ülke de Lübnan Ulusal Hareketi ve FKÖ'nün yenilgiye uğratılmasını istiyordu. Tal Zaatar'ın düşmesi ve İsrail'in Güney Lübnan'a müdahalesi İsrail, Suriye ve Maruniler arasında çıkar birliğinin olduğunu gösterir. Lübnan ve Suriye'nin bir bütün olmasını savunan Suriye, bölgedeki durumdan faydalanarak Lübnan'a girmişti. 1999 Aralık'ında ziyaret ettiğimiz Lübnan'da hala Suriye askerlerinin varlığı devam ediyordu.

Suriye, Lübnan Ulusal Hareketi'ni durdurmasına rağmen başında Kemal Canbolat olduğu için, hareketinin sahip olduğu prestij devam etmekteydi. Canbolat, iç savaş yıllarındaki aktivitesiyle dünya kamuoyu tarafından da tanınan bir sima olmuştu. Canbolat var olduğu müddetçe amaçlarına ulaşamayacaklarını anlayan güçler 16 Mart 1977 tarihinde Dürzîlerin lideri, İlerici Sosyalist Parti'nin kurucusu ve çeşitli sol grupları bünyesinde toplayan Lübnan Ulusal Hareketi'nin başkanı Kemal Canbolat, Şûf Dağı'nda bulunan Arap caydırıcı gücünün kontrol noktası civarında, bir

⁵¹ Collings, 316.

⁵² H. Hassan, *Lebanon From Ayn el-Rummaneh Till Readeh*, Baghdad 1977, 80-81.

⁵³ Odeh, 286.

suikast sonucu öldürüldü.⁵⁴ Bu suikastın emperyalist güçleri bölgede daha etkin kılacağı açıktı.

Bu suikast Marunîlerle Dürzîler arasında yeni çatışmalar başlattı. Şûf bölgesinde pek çok insan bu çatışmalarda hayatını kaybetti. Bu arada Kemal Canbolat'ın oğlu Velid Canbolat, babasının yolunu izleyerek Lübnan Ulusal Hareketi'nin ve İlerici Sosyalist Parti'nin liderliğine geçti. Velid Canbolat Lübnan Ulusal Hareketi'ni Suriye yanlısı bir çizgiye taşıdı.⁵⁵ Lübnan Ulusal Hareketi'nin Suriye ile anlaşmasından sonra Doğu Beyrut'ta yer yer Falanjist milislerin desteğindeki Lübnan Ordusu ile Suriye askerleri arasında çatışmalar baş gösterdi.⁵⁶ Lübnan iç savaşının son aşamasında geçici ittifak kurduğu Falanjist milisleri kurtarmak zorunda kalan Suriye, şimdi saldırı hedefi durumundaydı.

Çatışmaların artması üzerine Suriye, Doğu Beyrut'u tamamen boşaltmak zorunda kaldı. Bu arada güney bölgelerinde ülkelerine saldırı ve sızmaları bahane eden İsrail, 14 Mart 1978 günü kara, hava ve denizden Güney Lübnan'a çıkarma yaptı. İki gün içinde 2000'den fazla insan katledildi. İsrail, sınır bölgesini Lübnan ordusundan ayrılan Saad Haddad'ın milislerine terk ederek Lübnan'dan çıktı. İsrail işgali ile güneyde yaşayan Şiiler topraklarını terk ederek, Beyrut ve civarına gelip yerleşmek zorunda kaldılar. Suriye birlikleri ile Lübnanlı Hıristiyanlar arasındaki gerilim giderek artmaya başladı ve aralıklarla çatışmalar devam etti. Hıristiyanlarla Suriye birlikleri arasındaki çatışmalar artınca Birleşmiş Milletler devreye girmiş ve ateşkes sağlanmıştır.⁵⁷

1978 yılının bir diğer önemli hadisesi ise Hıristiyanlar arasındaki bölünme oldu. Süleyman Franjiye ile Falanjistlerin arası açıldı. Hıristiyanların birlikte oluşturduğu "Lübnan Cephesi"nden Franjiye ve taraftarları ayrıldı. Yer yer silahlı çatışmalar bu güçler arasında da oldu. Hıristiyan ittifakı 1979'da daha da parçalandı. Şemun liderliğindeki Lübnan Cephesi, Falanjistlerden tamamen koptu. Daha öce Suriye askerlerinin Doğu Beyrut'tan çekilmesi için birlikte savaşan Hıristiyanlar, şimdi birbirleriyle mücadele ediyorlardı. Bu da göstermektedir ki; Lübnan'da din ve mezhep ayrımcılığının yanında belli ailelerin çıkarları, olayların şekillenmesinde oldukça etkili oluyordu. Cemayel'in Falanjist milisleri iyi organize oldukları için Doğu ve Kuzey Lübnan'da hâkimiyetini tesis etmiş, diğer Hıristiyan gruplar da bu grupla ilişkilerini düzeltmek zorunda kalmıştı.⁵⁸

Tarafsız ve güçlü bir ordusu bulunmayan ve çeşitli mezheplere mensup milis kuvvetlerinin giderek güçlendiği Lübnan'da merkezî otoritenin hâkimiyetini tesis etmesi kolay değildi. Lübnan'da faali meçhul cinayetler, diplomatik temsilciliklere ve çeşitli örgütlere yönelik bombalı saldırılar gün

⁵⁴ Odeh, 301; Acar, 83.

⁵⁵ Odeh, 301.

⁵⁶ Collings, 317.

⁵⁷ Acar, 86.

⁵⁸ Acar, 87.

geçtikçe artıyordu. İsrail ise devamlı Filistinlilerin olduğu bölgelere hava saldırıları düzenleyerek bombalıyordu. Hatta Suriye ile de çatışarak 4 Suriye uçağını düşürmüştü. 1980 ve 1981 yıllarında İsrail saldırıları aralıksız bir şekilde devam etti. 1980'li yıllarda Suriye birlikleri ile Hıristiyan milisler arasındaki çatışmaların yanı sıra, Trablusşam'daki Şii-Sünni çatışması, Şii Emel-Filistin çatışması, İsrail-Filistin çatışmaları hep devam etti.

Lübnanlı Hıristiyanlarla İsrail, çevrelerini kuşatan Müslüman Arap halkı, kendileri için bir tehdit olarak görüyorlardı. Bu sebeple her iki grup ittifak kurmak zorunluluğu hissetmişlerdi. Lübnan'a bir İsrail müdahalesi Hıristiyan halkın bağımsız bir devlete dönük hülyasını gerçekleştirmesine imkân tanıyabilirdi. ABD de kendi çıkarları için bölgede FKÖ ve Lübnan Ulusal Hareketi'ni bertaraf etmek istiyordu. Bu ise ancak İsrail'in bölgeye müdahalesiyle mümkün olabilirdi.

6 Haziran 1982 tarihinde İsrail, İngiltere Büyükelçisi'nin öldürülmesini bahane ederek, bir ölçüde ABD'nin de onayını alarak Lübnan'ı işgal etti.⁵⁹ Birkaç gün içerisinde İsrail Ordusu Beyrut'un dış mahallelerine ulaştı. 6-7 Haziran'da Sur, Nebatiye ve Hasbaya'yı, 8 Haziran'da Şûf bölgesini, 9 Haziran'da ise Sayda'yı işgal etti. Filistinliler ise çarpışa çarpışa geri çekilmek zorunda kaldılar ve Batı Beyrut'ta kuşatıldılar. Doğu Beyrut'ta hiçbir çatışma ve bombalama hareketi olmamış, Hıristiyanlar İsrail tanklarına kapılarını açmıştı. Batı Beyrut'ta ise durum tam tersineydi ve bölge bombardıman altında yakılıp yıkılmıştı.⁶⁰

İsrail Suriye ile hava savaşı yapmış ve Suriye'nin 85 uçağını düşürmüştü. Şam füze rampaları imha edilmişti. Ancak İsrail'in Suriye'ye saldırıları sınırlı kaldı. Suriye, Sovyetler Birliği ile karşılıklı yardımlaşma anlaşması imzaladığı (1980 yılında) için, olaylara ABD'den sonraki ikinci büyük gücün karışmasını istemiyordu. Bu sebeple İsrail, Suriye ile ateşkes anlaşması imzaladı. Bu durumda Filistin kuvvetlerinin sadece Velid Canbolat'ın liderliğindeki Lübnan Ulusal Hareketi içerisindeki bazı gruplar haricinde destekçisi kalmamıştı.

ABD'nin baskılarıyla yapılan anlaşma ile 11.249 Filistinli ve 3.500 civarındaki Suriyeli asker, 1 Eylül 1982 tarihine kadar Batı Beyrut'u terk edeceklerdi.⁶¹ Bu anlaşma ile sokak savaşı çıkmadan, İsrail kayıp vermeden, Filistinli ve Suriyeli askerler Batı Beyrut'u terk etmeye razı olmuşlardı. Yapılan anlaşmaya göre ABD, İsrail'in bölgeyi işgal etmeyeceği garantisini vermişti. Ancak İsrail, Batı Beyrut'a girerek 7.000 Filistinli'yi tutuklayıp Ensar Kampı'na gönderdi. ABD'nin, İsrail ve Falanjistlerin Batı Beyrut'a girmeyeceği, Lübnan Ulusal Hareketi'ne saldırmayacağı vaadi

⁵⁹ Hourani, *Arap Halkları*, 495.

⁶⁰ Acar, 94-95; Amin Gemayel, *Peace and Unity*, England 1984, 12.

⁶¹ Acar, 95-98.

tutulmamıştı.⁶² Aksine İsrail tam bir katliam yapmış, işgal esnasında 17.000'den fazla insan öldürülmüştü.⁶³

1983 yılına girilirken Lübnan hükümetiyle İsrail arasında, İsrail'in askerlerini çekme görüşmeleri devam ediyordu. Trablusşam'daki Sünni-Şii gerginliği de sürmekteydi. Şûf'ta ise Marunî-Dürzî çatışmaları yeniden başlamıştı. 6 Mayıs 1983 tarihinde ABD'nin baskısı neticesinde Lübnan-İsrail anlaşması için uzlaşmaya varıldı. Anlaşmaya göre; Lübnan'ın güneyi Filistinlilerden temizlenecekti. İsrail askerlerini çekecek ancak güneyde Lübnan askerleriyle birlikte güvenlik karakolları oluşturacaktı.⁶⁴ Anlaşma İsrail'le birlikte Suriye'nin de çekilmesini öngörüyordu. Ancak Suriye anlaşmayı onaylamadığını resmen açıkladı.

Lübnan'da meydana gelen önemli gelişmelerden biri de, Arafat yanlısı Filistinlilerle Suriye yanlısı Filistinliler arasındaki uyuşmazlığın çatışmalara dönüşmesiydi. Bu olaylar üzerine Suriye, Arafat'ı "istenmeyen adam" ilan etmişti. Beyrut'tan İsrail tarafından çıkarılan FKÖ'nün bu sefer Trablusşam'daki varlığı Suriye tarafından tehdit edilmeye başlanmıştı.

Trablusşam'da Arafat yanlıları ile Suriye desteğindeki muhalif Filistinliler arasında şiddetli çatışmalar meydana geldi. Arap ülkelerinin araya girmesiyle, Arafat canını zor kurtardı. 19-20 Aralık 1983 tarihleri arasında Arafat yanlısı 4000 Filistinli, Tunus, Cezayir ve Kuzey Yemen'e gönderildi. Böylece Trablusşam Suriye ve radikal Filistinlilerin hâkimiyetine girmiş oldu.⁶⁵ Suriye'nin bölgede kontrolü ele geçirmesi için Arafat'ı Trablusşam'dan kovması lazımdı. Arafat'ın bölgeden kovulması, İsrail'in de işine gelecekti. Böylece Filistin güçleri zayıflamış olacaktı. Azılı düşman gibi duran Suriye ile İsrail, uyguladıkları politikalarla birbirlerine istemeden de olsa hep destek olmuşlardır diyebiliriz. Çünkü her iki devlet de bölgedeki hâkimiyet alanlarını genişletmek istiyordu.

Lübnan'da Hıristiyanlar Marunîlerin liderliğindeki Falanjist Parti etrafında birleşerek bir bütünlük oluşturmuşlardı. Buna karşılık Müslümanlar Sünni, Şii, Dürzî ve Filistinliler arasında gerek amaç ve strateji gerekse örgütlenme yönünden bir birlik oluşturamamışlardı. Sünniler iktidardaki geleneksel nüfuzlarını sürdürmek isterken, Şiiler en kalabalık mezhep olmaları hasebiyle iktidarda daha fazla söz sahibi olmayı amaçlamaktaydı. Dürzîler ise Dağlık Lübnan'da geleneksel varlıklarını sürdürmek için daima Marunîlerle mücadele halindeydiler. Filistinlilere gelince; onlar da Lübnan'daki faaliyetleri ve yürüttükleri mücadele ile İsrail sınırları içerisinde bağımsız bir Filistin devleti kurmak için çabalıyorlardı.⁶⁶

⁶² Acar, 95; Odeh, 317.

⁶³ Odeh, 319; Krş. Acar, 98.

⁶⁴ Anlaşmanın maddeleri ve değerlendirmesi için bkz. Odeh, 324 vd.

⁶⁵ Acar, 119.

⁶⁶ Krş. Acar, 131.

Batı Beyrut'ta tam hâkimiyet kurmak isteyen Şiiler, Dürzîlerin yardımıyla Filistin gücünü kırmak niyetindeydiler. Kısa sürede yüzlerce kişi öldü. Batı Beyrut'un kontrolü Şiilere ve Dürzî milislere geçti.⁶⁷

1985 yılında Suriye, Bekaa'dan 10.000 askerini geri çekti. Ancak Lübnan'da 30.000 askeri daha bulunuyordu.⁶⁸ 1985 ortalarında Lübnan'ın 1/3'nün yine Suriye askerlerinin kontrolü altında olduğu görülmektedir. Hıristiyan kesimin liderliğini yine Marunîler yapmakta iken, Müslümanlar arasında Şii Emel ile Dürzî ittifakın egemenliği ele aldığı söylenebilir. İsrail işgali neticesinde Batı Beyrut'ta yaşayan 10.000'i aşkın Filistinli Lübnan'ı terk etmek zorunda kalmıştır. İsrail için kuzeydeki tehlike artık Filistinler değil, Şiiler olacaktır.

1985 yılı Kasım ayında Batı Beyrut'ta uzun süredir ittifak halinde denetimi elde tutan Şiilerle Dürzîler arasında çatışma çıktı. Ağır silahların da kullanıldığı bu çatışmada 60'a yakın insan öldü. Lübnan'da Müslüman gruplar arasında zaman zaman görülen iç çatışmalardan birisi olan bu olay, liderlerin araya girmesiyle durdurulabilmiş ve ateşkes sağlanmıştı.

1988 yılında Suriye destekli Şii Emel grubu ile İran'ın desteğini alan Şii Hizbullah grubu arasındaki çatışmaların yanında, yer yer Müslüman-Hıristiyan çatışmaları da devam ediyordu. Barış ancak Arap ülkelerinin devreye girmesiyle sağlanabilecekti.

D. Taif Antlaşması Sonrasında Lübnan

22 Ekim 1989 tarihinde ise Lübnan tarihi için bir dönüm noktası olan Taif Anlaşması imzalandı. Bu anlaşmanın maddelerine göre Cumhurbaşkanı Hıristiyan olacak ancak Cumhurbaşkanı bağımsız olarak konseyi atayamayacak, Sünnilerin bu duruma veto hakkı bulunacaktı. 128 milletvekilinden oluşan meclis, Hıristiyan ve Müslümanlar arasında eşit dağıtılacaktı. Ayrıca Lübnan'da politik istikrar sağlandıktan sonra Suriye'nin birliklerini geri çekmesi de kararlaştırılmıştı.⁶⁹

Taif anlaşması sonucu milis liderlerinin parlamentoya milletvekili olarak girmeleri ve hükümette çeşitli görevlerde yer almaları neticesinde bu kişilerin devlet ciddiyeti anlayışlarında gelişmeler olmuş pek çok milis hareketini durdurmuştur. Bazıları ise askeri ve siyasi olarak örgütlerini ayırmıştır. Mesela şu anda Lübnan'da hem Hizbullah milis grubu hem de Hizbullah Partisi bulunmaktadır. İlegal sayılan gruplar parlamentoya alınarak bir anlamda Lübnan ordusunun güçlendirilmesi ve milislerin etkinliklerinin azaltılması sağlanmıştır. Her ne kadar Taif Anlaşması'ndan

⁶⁷ Acar, 133; Krş., Tom Najem, "The Colapse and Reconstruction of Lebanon", *University of Durham*, 1998, 19–23.

⁶⁸ Acar, 135.

⁶⁹ Charles Winslow, *Lebanon-War and Politics in A Fragmentet Society*, London 1996, 274; Najem, 25.

memnun olmayan kesimler olsa da⁷⁰ iç savaş durdurulmuş ve Lübnan'da yıkılan yerler yeniden imar edilmiştir. Ancak ülke Suriye'nin askeri, politik ve ekonomik baskısından kurtulamamıştır.

Taif Anlaşması'ndan sonra güneydeki Hizbullah ve alt grupları hariç tüm milisler dağılmıştır. Ordu ve polis teşkilatı tekrar etkin olmuştur. Milislerin birçoğu siyasileşerek partileşmiş ve parlamentoya girmiştir. Emel Örgütü'nün lideri Nebih Berri, 1992 yılında parlamento sözcüsü olmuştur⁷¹ ve hala aynı görevi ifa etmektedir.

Eski başbakanlardan Refik Hariri yıllar süren iç çatışmaların ardından Lübnan'ı ayağa kaldıran adam olarak biliniyordu. Sahip olduğu uluslararası bağlantılarla, yabancı yatırımcıları Lübnan'a çekmeyi başarmıştı. Cumhurbaşkanı Emil Lahud ile anlaşamadığı için 1998'de istifa etmiştir. Sonra yapılan seçimlerde yeniden aday oldu. Ancak Suriye'nin, Lahud'un görev süresini üç yıl daha uzatması üzerine istifa etti ve gücünü Suriye karşıtı muhalefetle birleştirdi. 14 Şubat 2005 tarihinde bombalı bir suikast neticesinde öldürüldü. Suikasttan Suriye sorumlu tutulmuştur. Batılı güçler ve içteki muhalif grupların baskısıyla Suriye, 22 Şubat 2005 tarihinde 15.000 kadar askerini çekebileceğini duyururken tarih vermedi. Ancak daha sonra baskılara dayanamayarak tüm askerlerini geri çekmek zorunda kaldı. Böylece Suriye'nin yaklaşık otuz yıl süren Lübnan'daki askeri varlığı sona ermiş oluyordu.

Ancak 2008 Eylül ayında Suriye Lübnan sınırına 10 bin kişilik bir askeri yığınak yapması "Suriye Lübnan'ı tekrar işgale mi hazırlanıyor?" tedirginliğine yol açtı. Suriye'nin bu adımı Güney Osetya problemi nedeniyle ABD-Rusya gerginliğinin tırmandığı döneme rastlaması tesadüf olmasa gerek. Rusya'nın son dönemde Orta Doğu'da etkin olma çabaları Suriye'nin cesaretini artırmış olabilir. Yine Türkiye'nin arabuluculuğunda yapılan İsrail'le dolaylı barış görüşmelerine daha güçlü konumda girmek için de yapmış olabilir. Çünkü Suriye'nin Lübnan'a müdahalesi zor görünse de Lübnan'a yaptırım uygulaması ve üzerinde etkinliğini artırması kaçınılmazdır.

E. Lübnan'daki Siyasi Yapı

Lübnan siyasi sistemi din ve mezhep esasına göre şekillendirilmiş ve Meclis 6 Hıristiyan, 5 Müslüman oranına göre tertip edilmişti. 1989 yılında Taif Antlaşması ile meclisteki sandalye sayısı eşit hale getirilmişti. Meclis ve kabinede her mezhebin temsilcisi bulunmaya başlamıştı. Bu yapı akla uygun gibi gelse de çağdaş ve demokratik bir yapı olarak kabul edilmez. Çünkü bu sistem geçmişten gelen mezhebi ve etnik duyguları besleyen hatta

⁷⁰ Phares, 221; Najib Alamuddin, *Turmoil: The Druzes, Lebanon and The Arab-İsraeli Conflict*, London 1993, 246-247.

⁷¹ Collings, 321.

gelişmesini körükleyen bir yapıya sahipti. Geleneksel değerler bir arada yaşanabilir bir şekilde gelişim ve değişim göstermez ise sosyal barışın sağlanması söz konusu olamaz. Bu tespitten yola çıkarsak; Lübnan'da yürürlüğe giren sistem, bölgelerarası politik ve ekonomik bakımdan var olan eşitsizliği ve ayrımcılığı daha da arttırmıştı.

Lübnan siyasi yapılanması din ve mezhep ayırımı üzerine oturtulduğu için, ülkede yaşayan topluluklar arasında eşitlik ve adalet ilkeleri tesis edilememiştir. Mezhep esasına dayalı sistem, siyasi istikrarın önünde sürekli bir engel teşkil etmiştir. Lübnan on yedi değişik etnik ve mezhebi farklılığın olduğu bir ülkedir. Farklı mezhebi ve siyasi görüşlerin sıkı ve etkin bir biçimde örgütlendiği bu ülkenin, yaklaşık olarak % 35'inin Hıristiyan, % 35'inin Şii, % 25'inin Sünni, % 5'inin Dürzî olduğunu söyleyebiliriz. Ülkede Hıristiyan ve Müslümanların mensubu bulunduğu onlarca farklı grup da bulunmaktadır.

Lübnan'daki büyük partilerin tümü mezhebe dayalı partiler olduğu için, Lübnan parlamentosunu oluşturan 128 sandalyenin nasıl paylaşılacağı seçimlerden önce az çok bilinmektedir. Mesela, Lübnan Müslümanlarının meclisteki temsililerine baktığımızda; Lübnan kuzeyi ile başkent Beyrut'ta Sünnilerin, Lübnan'ın güneyi ile Beka vadisinde Şiilerin orta dağlık Şuf bölgesinde Dürzîlerin meclis üyeliklerini aldıkları görülmektedir. Bunun doğal sonucu olarak merkezi yönetimin yanı sıra, lokal yönetimin de mezheplere göre dağıldığını söyleyebiliriz.

Lübnan iç savaşı nedeniyle gerçekleşen göçler sebebiyle ülkedeki Hıristiyanların genel nüfusa oranı en iyimser rakamla % 35 olmasına rağmen, parlamentodaki sandalyelerin yarısı onlara verilmektedir.

Hıristiyanlara verilen 64 sandalyenin dağılımı şöyledir: 34 Maruni, 14 Grek Ortodoks, 8 Grek Katolik, 5 Ermeni Ortodoks, 1 Ermeni Katolik, 1 Anglikan, 1 Küçük Azınlıklar.

Müslümanlara verilen 64 sandalyenin dağılımı ise, 27 Sünni, 27 Şii, 8 Dürzî, 2 Nusayri şeklinde olmaktadır.

Lübnan siyasi örgütlenmesi din temeline dayandığı için ülke yöneticileri de ona göre şekillenmiştir. Buna göre; Cumhurbaşkanı Hıristiyan Marunî, Başbakan Sünnî, Yardımcısı Hıristiyan Ortodoks, Meclis Başkanı Şii, Yardımcısı Hıristiyan Ortodoks'tur. Yine Ordu Komutanı Marunî, Genel Kurmay Başkanı Dürzî, Savunma bakanı Hıristiyan Ortodoks, Emniyet Genel Müdürü Sünnî, Jandarma Komutanı ve Askeri İstihbarat başkanı Marunî, Polis Müdürü Dürzî, Merkez Başkanı Marunî'dir.⁷² Hükümet için de aynı durum geçerlidir. Son Lübnan kabinesinde; Başbakan, Adalet Bakanı, İçişleri Bakanı, Çalışma Bakanı, Gençlik ve Spor bakanı Sünnî; Sağlık Bakanı (Emel), Sosyal Güvenlik Bakanlığı(Emel), Tarım Bakanlığı (Emel), Dışişleri Bakanlığı (Hizbullah), Enerji Bakanlığı (Hizbullah) Şii; Eğitim Bakanlığı ile İletişim Bakanlığı Dürzî; Maliye Bakanlığı, Sanayi

⁷² Hüsni Mahalli, "Sezer, Arınç ve Lübnan", 17 Ekim 2006.

Bakanlığı, Sosyal İşler Bakanlığı, Sanayi Bakanlığı, Turizm Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı Marunî; Başbakan Yardımcılığı, Savunma Bakanlığı, İdari Kalkınma Bakanlığı ve Çevre Bakanlığı Ortodoks; Parlamento işlerinden Sorumlu Devlet Bakanlığı ve Göçmen Bakanlığı Katolik; Ekonomi Bakanlığı ve haberleşme Bakanlığı Ermenidir.⁷³

F. Lübnan ve Hizbullah

Hizbullah İran devrimi gerçekleştirildikten sonra, devrimden esinlenerek kurulmuş Şîf bir örgüttür. Devrim sonrası İran'dan 1000 kadar askeri eğitim almış militan Lübnan'a getirilerek var olan Şîf Emel Örgütü ikiye ayrıştırılmıştır. Örgütün açık bir şekilde İran ile organik bağı vardır ve bunu gizlememektedir. Liderliğini Hasan Nasrallah yaptığı örgütün amacını; kurulduğu dönemde, Lübnan'ın güneyini işgal etmiş olan İsrail'i Lübnan'da çıkarmak olarak açıklamıştı. Bir başka amacının ise Lübnan'da İslam devletini vücuda getirmek olduğunu söyleyebiliriz.

Müslüman ülkelerinde yasal bir direniş örgütü olarak kabul edilen Hizbullah ABD, Kanada, İsrail ve Avustralya'da terörist bir örgüt olarak kabul edilmiştir.⁷⁴ 1980 yıllarda yaptığı eylemlerle ABD Lübnan'daki bütün askerlerini geri çekmek zorunda kalmıştı.⁷⁵

Bugün Hizbullah 128 sandalyeli Lübnan parlamentosunda 23 milletvekili ve iki bakan ile temsil edilmektedir. Ayrıca 157 beldede yönetim Hizbullah'ın elindedir. Lübnan'ın güneyinde Hizbullah'a ait 4 hastane, 12 klinik, 12 okul, 2 de tarım destekleme ünitesi vardır. Ayrıca *el-Menâr* adında TV'si ve en-Nûr adında bir radyo istasyonu bulunmaktadır. Görüldüğü gibi Hizbullah Lübnan siyasetine entegre olmuştur. Yani Lübnan'daki siyasi sistemi temel argümanlarından biri haline gelmiştir.

1990 yılında imzalanan Taif Anlaşması ile Lübnan iç barışı yakalama şansı bulmuştu. Bu anlaşma gereğince Lübnan'daki bütün silahlı milisler silahlarını bırakacaktı. Ancak Hizbullah silahlarını bırakmayarak zaman zaman İsrail ile gerilla savaşını sürdürdü. Bunun neticesinde 15 Mayıs 2000 tarihinde İsrail Lübnan'dan tamamen geri çekildi.⁷⁶

2005 yılına kadar Lübnan topraklarında kalan Suriye, Lübnan'daki askeri varlığı ile hem İsrail ile arasında tampon bölge oluşturmuş oluyor hem de Lübnan'ı dilediği gibi yönlendiriyordu. Buna karşılık İsrail, Hıristiyanları yeniden iktidara taşımak için 1982 yılında Lübnan'ı işgal etmişti. 2000 yılına

⁷³ Alptekin Dursunoğlu, "Lübnan'da Bozulan Oyun ve ABD Yenilgisi", http://turkish.trib.ir/stasi/A_lubnanAmerikaoyun.htm

⁷⁴ Rami G. Khouri, "Israel And the US Are Still Focused On The Wrong Issues", *Guardian*, 21 Ağustos 2006.

⁷⁵ 1983 yılında ABD temsilciliğine yapılan saldırıda 63 kişi öldü. Yine aynı yıl yapılan bir başka eylemde ise 241 ABD askeri öldürülmüştü.

⁷⁶ Scott Peterson, "The Sheikh Behind Hizbullah", *The Christian Science Monitor*, 9 Ağustos 2006.

kadar Lübnan'da kalan İsrail ile Suriye Lübnan topraklarında adeta birbirlerinin gölgeleri ile savaştılar. İran'ı temsilen de Hizbullah devreye girmiştir. Bütün bunlar dikkate alındığında Lübnan'ın kimlerin savaş alanı olduğu açık bir şekilde görülecektir.

12 Temmuz 2006 tarihinde iki İsrail askerinin kaçırılması ve 8 askerinin öldürülmesiyle Lübnan'da kısa süren sükûnet, yerini kana ve kargaşaya bırakmıştı. Bir aydan fazla süren çatışmaların ardından BM güvenlik konseyini 1701 sayılı kararı uyarınca, 14 Ağustos'ta taraflar saldırılarını durdular.

Hizbullah'ın Lübnan'da hiçbir baskı görmemesi ve yaptıklarına engel olunamaması sebebiyle İsrail, olaylardan Lübnan Hükümetini sorumlu tutmuş ve bunu meşru savaş gerekçesi saymıştır. Lübnan Başbakanı Fuat Sinyora ise, saldırıdan hükümetin haberinin olmadığını ve sorumlu tutulamayacağını söylemiştir.

İsrail, Lübnan'la değil Hizbullah'la savaşmıştır. Yani Lübnan ordusu tamamen by-pass edilmiştir. Lübnan silahlı kuvvetleri de İsrail birlikleri ile bir çatışmaya girmekten kaçınmıştır. Bu savaşta Lübnan ile Hizbullah'ın eşit kabul edilmesi Hizbullah'ın işine gelmiştir. Çünkü Hizbullah bu durumu Lübnan'a egemen olmanın durumu olarak görebilir. Hizbullah yakın bir gelecekte "Lübnan demek, ben demek" şeklinde bir slogan geliştirebilir.

İsrail, Beyrut havaalanı dâhil Beyrut ve çevresini alt yapı tesislerini Hizbullah'a yardımı engellemek adına yok etmişti. İsrail BM'ye bağlı bir gözlem noktasını bombalayarak dört silahsız BM personelini öldürmesine rağmen kınama bile almamıştır. Bütün bu olaylar olurken ABD ve İngiltere İsrail'in kendini savunma hakkı olduğunu yenileyerek olaylardan Hizbullah'ı destekleyen İran ve Suriye'yi sorumlu tutmuştur. Türkiye ve AB ise İsrail'in orantısız güç kullandığını belirterek İsrail'i kınamış ve Lübnan'a ablukanın kaldırılmasını istemiştir.

İsrail saldırılarında dikkat çeken bir durum, bu saldırıların Şif yerleşim yerlerine dönük olması fakat Hıristiyan köylerine dokunulmamış olmasıdır. Aynı şekilde Dürzî köylerine de hiçbir İsrail saldırısı yapılmamıştır.

İsrail saldırılarının olduğu dönemde çoğu gruplar istemeden de olsa Hizbullah'ı destekleyen mesajlar vermişlerdir. Buna rağmen Hizbullah'ın Lübnan için değil, Suriye ve İran için savaştığını belirten muhalifler de olmuştur. Dürzî lider Velid Canbolat Hizbullah'ı Lübnan'ın bağımsızlığına kavuşmasını istemeyen İran ve Suriye'nin planını uygulamakla itham etmiştir.

Bölgedeki güçler Lübnan'ı kendilerinin bir arka bahçesi gibi görmüşlerdir. Bir yandan İsrail'in tabii olarak ABD'nin arka bahçesi, bir yandan İran'ın arka bahçesi, öte yandan (İlkin ön bahçesi iken) Suriye'nin arka bahçesi olarak görülmüştür. Son gelişmeler İsrail ve ABD tarafından arka bahçenin temizlenmesi olarak kabul edilebilir. Burada asıl gizli hedef,

İran olarak kabul edilebilir. Lübnan üzerinde İran ve Suriye'ye ders verilmek istenmiştir.⁷⁷

Hasan Ünal'a göre, ABD-İran savaşı tersinden başlamıştır. Muhtemel bir ABD-İran savaşında İran ABD'yi dışarıda vurmayı amaçlıyordu. Lübnan'da Hizbullah'la, Irak'ta Şîi milislerle, Afganistan'da Taliban'la ABD'ye cephe açacaktı. ABD, İran'a saldırmadan önce İran'ın yan kollarını istemiş olabilir.⁷⁸ Şu anda barış gücü ile yapılmak istenen de Hizbullah'ı İsrail'e karşı etkisiz hale getirmektir, diyebiliriz.

BM'den gelen talepler doğrultusunda Türkiye, bölgedeki konuşlandırılan barış gücüne 800 civarında bir askeri güçle destek verme kararı almıştır.⁷⁹ Türk Birliklerinin yerleşmeye başladığı Lübnan'da halk Türk askerine temkinli yaklaşmaktadır. Ermeniler, Türk askerlerinin gelmesine şiddetle karşı çıkarken,⁸⁰ Sünniler Türk askerini ısrarla istemektedirler. Şîiler ise (Hizbullah), Türk askerlerinin, sadece insani yardım için gelmelerine sıcak bakmaktadırlar.

Lübnan 90 sene öncesine kadar, Osmanlı devletinin bir parçası idi. Bu coğrafyaya karşı Türkiye'nin, tarihî, insani, ekonomik, jeopolitik ve dinî nedenlerle ilgisiz kalması mümkün değildir. Türkiye'nin kapsamlı bir Ortadoğu stratejisinin olması gerekir. Bu stratejinin yoksunluğu Türkiye'yi İran, Irak ve Lübnan gibi kendisini yakından ilgilendiren bölgelerde günü birlik politikalar yürütmesi anlamına gelecektir. Bölgenin şekillenmesinde etkin olmak isteyen güçlü bir devlet olarak Türkiye'nin bölgesel şartlara uygun uzun vadeli politikalar geliştirmesi kaçınılmazdır. Lübnan'a barış gücü gönderen Türkiye'nin dikkat etmesi gereken en önemli husus da, bölgede olası bir çatışmanın tarafı haline sokulmamasıdır.

Ateşkes sonrasında Lübnan'da iki önemli problemle karşılaşmaktadır. Hizbullah'a silahlarını bırakması ve militanlarını Lübnan ordusuna konuşlandırılması istenecek ki bu aşamada Hizbullah'ın bunu kabul etmesi imkânsız görünmektedir. İkinci önemli konu ise, Hizbullah, Lübnan siyasetinde adil ve daha aktif rol almak isteyebilir ki bu da diğer grupların tepkisine neden olacaktır.

Lübnan'da bundan sonra Şîiler ile Marunîler, diğer Hıristiyan grupları, Dürzîler, Sünniler gibi gruplar arasında düşmanlık artabilir. Çünkü bu topluluklar Hizbullah'ın kendilerine danışmadan yaptığı tercihle varlıklarını tehlikeye attığını ve bu bedele ortak olduklarını dillendirebilirler. Lübnan'da özellikle ABD-İran savaşı gerçekleşecekse öncesinde dış etkilerinde devreye

⁷⁷ Jonathan Marcus, "Lebanon Exposes Wider Fault Lines", *BBC News*, 12 Ağustos 2006.

⁷⁸ Hasan Ünal, "Lübnan Özelinden Ortadoğu Geneline Asıl Hedef İran", *Gelecek Bir Tasarımdır 2003*, Sayı: 65, 15 Eylül 2006, 7.

⁷⁹ T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, Sayı: B. 02. 0. KKG/4265, 01 Eylül 2006 Tarihli Lübnan'a Asker Gönderme Tezkeresi; 7 Eylül 2006 Tarih ve 26282 tarihli Resmi Gazete.

⁸⁰ Lübnan Meclisi Ermenilere soykırım yapıldığı iddiasını kabul eden ilk ve tek Arap ülkesidir.

girmesiyle mezhep ayrılıklarını derinleşmesi ve mezhebi rekabet yeni bir iç savaşın çıkmasına sebep olabilir. Şu anda Lübnan hükümeti, Lübnan ordusu, Dürzîler ve Hıristiyanların ekseriyeti Hizbullah'ın varlığından hoşnut değildir. Lübnan'da taşlar yerinden oynamıştır. İç savaşın ayak sesleri sanki duyulmaya başlamış gibidir.

22 Eylül Cuma günü Hizbullah tarafından gerçekleştirilen “İlahi Zafer” kutlamalarında konuşan Hizbullah Lideri Nasrallah, şu anda silahlarını bırakmalarını söz konusu olmadığını, Lübnan güçlü, adil ve kudretli bir devlet olunca ancak silah bırakabileceklerini bildirdi. Nasrallah'ı Lübnan'ın güçlü isimlerinden Michel Aoun ve Şî Emel Lideri Nebih Berri desteklerken, Dürzi Lider Canbolat ve “14 Mart İttifakı” olarak bilinen çok sayıdaki siyasi partiden oluşan “Lübnan Güçleri” lideri Samir Geagea, Nasrallah'ı şiddetle eleştirmiştir. Geagea, Hizbullah'ın zafer kazanmadığını aslında Lübnan ordusunun sınıra gitmesini kararlaştıranların zafer kazandığını belirterek, 1200 kişini ölümüne ve milyarlarca dolar hasara yol açan bir çatışmanın zafer olamayacağını iddia etmiştir. Geagea, Hizbullah'ın devlet içinde devlet gibi hareket etmesini kabul etmeyeceklerini de kesin dille belirtmiştir. Nasrallah'ın açıklamalarından Hizbullah'ın silah bırakmayacağı neticesi çıktığı gibi, Dürzî Lider Canbolat ve Lübnan Güçleri Lideri Samir Geagea'nın sözlerinden Lübnan'da iç barışın kolay sağlanamayacağı neticesi çıkabilir.

İsrail'in Hizbullah'a saldırılarının değerlendirmesini yapacak olursak; İsrail kuruluşundan bu yana girdiği hiçbir savaşta bu denli zorlanmamıştır. Bu savaşla İsrail'in askeri açıdan yenilmezliği iddiası ciddi bir darbe yemiştir. Bölgede Hizbullah'ın prestiji hızla artmış, Hizbullah'ın başarısı ABD'nin Irak ve İran üzerinde gerçekleştirmek istediği planları da ciddi şekilde etkilemiştir. Aslında ABD, planını bölgede basamak basamak uygulamaya koymuştur. İlk olarak Hariri cinayetinde Suriye sorumlu tutulmuş ve Lübnan'da Suriye aleyhtarı geniş bir toplumsal kampanya başlatılmıştır. Sonra Suriye'nin Lübnan'dan çekilmesi sağlanmış ve Suriye Muhalifleri birlikte hareket ederek seçimleri kazanmıştır. Ancak Suriye yanlısı Cumhurbaşkanı Emil Lahud'un uzun süre görevden alınamaması ve Hizbullah operasyonunda istenen neticeye varılamaması ABD planının başarısız olmasını doğurmuştur.

2008 Mayıs ayında Hizbullah'a yakınlığıyla bilinen Beyrut Hava Alanı şefi Vefik Şükeyr'in hükümet tarafından görevden alınması ülkedeki tansiyonu yeniden yükseltmiştir. Bunu bahane eden Hizbullah, Batı Beyrut'un birçok mahallesini kontrolü altına almıştır. Krizin çözümü için Arap ülkeleri devreye girerek Doha Antlaşması yapılmıştır. Bu antlaşma uyarınca 25 Mayıs 2008 de yapılan seçimle Mişel Süleyman Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir.

Doha Antlaşmasına göre “Yeni Ulusal Birlik Hükümeti” kurulmuş ve Hizbullah önderliğindeki muhalefet kanadının bakan sayısı 10'dan 11'e

çıkarılmıştır. Yine bu antlaşmayla Hizbullah'ın silah kullanması ülke içi anlaşmazlıklar hariç serbest bırakılmıştır. Ayrıca Hizbullah'a önemli kararları veto etme yetkisi verilmiştir.⁸¹ Doha Antlaşmasıyla Hizbullah Lübnan'daki konumu daha da güçlenmiştir. Hizbullah Lübnan'da devlet içinde devlet konumuna yükselmiştir.

Son gelişmeler hep İran'a yaramıştır. İran'ın düşmanı olan Saddam gitmiş, Irak'ta Şiîler en güçlü grup konumuna gelmiştir. Filistin'de Hamas, Lübnan'da ise Hizbullah tahminlerin de ötesinde güçlenerek İran'a lojistik güç sağlamıştır. ABD operasyonlarıyla İran'ın bölgedeki güçlü konumu pekiştirilmiştir. İran artık Ortadoğu'da Amerikan politikalarına karşı duran bir numaralı ülke olmuştur. Bölgedeki ABD karşıtlığı İran'a olan sempatiyi de artırmıştır. Şu anda Irak'ta ABD'nin askeri gücüne rağmen, İran, ABD'den daha güçlü konum gelmiş durumdadır.⁸²

Şiîler, Irak'tan sonra Lübnan'da da büyük bir güç haline gelmesi ülkelerinde azımsanmayacak şekilde Şiî nüfus barındıran Suudi Arabistan, Mısır, Ürdün ve Şiî nüfusun Sünnilerden fazla olduğu Körfez ülkeleri son gelişmelerden oldukça rahatsız olmuştur.⁸³ Hatta Hizbullah'a yapılan saldırıları bu ülkelerin çoğu kınayamamıştır.

Devlet egemenliği güçlenmediği takdirde, otorite boşluğundan yararlanan Hizbullah, her alanda teşkilatlanmasını sürdürecektir. Hizbullah'ın İsrail'e karşı sürdürdüğü direniş, gerek ülke içinde gerekse ülke dışında örgüte meşruiyet kazandırma çabalarının dayanak noktası olmuştur. Böylece İslam Dünyasında sadece Şiîlerden değil, diğer İslamî gruplardan da önemli ölçüde destek sağlamıştır.

SONUÇ

Lübnan'da çok sayıda bulunan siyasal partiler, ideolojiden ziyade din ve mezhep esasına göre kurulmuş olup, liderlikleri belli etkin aile ve kişilerin elinde olmuştur. Dış dünyadan destek almak amacıyla, bir kısmı sosyalist ideolojiyi, bir kısmı ise kapitalist sistemi tercih etmiştir. Mezhep esasına dayanan sistemde nitelik ve başarıdan ziyade, mezhebi kimlikler öne çıkmıştır. Bu sistemden en çok yararlananlar ise mezhep liderleri olmuştur. Bu sebeple önemli problemlerin çözümünde bakan, milletvekili ve bürokrat gibi resmî sıfatı olanlar değil, ülkede kendini kabul ettirmiş geleneksel mezhep liderleri ve mezheplerin kurduğu milis kuvvetlerin komutanları söz sahibi olmuştur. Mezhep esasına dayalı sistem, halkın çıkarları bir yana, hâkim sınıfların farklı çıkarlarını bile uzlaştırmadığını göstermektedir.

⁸¹ Fıras Maksad, "A Look at Lebanon's New Leader", *The Boston Globe*, 28 Mayıs 2008.

⁸² John Simpson, "Iran's Growing Regional Influence", *BBC News*, 20 Eylül 2006; Krş., Haluk Şahin, "İran'ın yükselişi ve Türkiye", *Radikal*, 25 Ağustos 2006.

⁸³ Shaden Yaseen, "1701 Sayılı Kararın Arap Dünyası'ndaki Yansımaları", *Stratejik Analiz*, Cilt 7, Sayı 78, Ekim 2006.

Mezhepler arası mücadele nedeniyle tarafsız ve güçlü bir ordu kuramayan Lübnan'da, merkezî idare güçsüz kalmıştır. Her mezhep ve etnik grubun kendi milis kuvvetlerini kurması, iç savaşı körüklemiştir. Sonrasında ise milis kuvvetleri devlet içinde devlet gibi hareket etmiştir.

Lübnan'da Hıristiyan Cemayel, Şemun, Hûri, Edde; Sünni Selam, Kerami, Sulh, Hariri; Şii Berri, Nasrallah; Dürzî Canbolat gibi isimler ülke tarihinde devamlı duyulmuş ve bu ailelerin liderlikleri babadan oğula intikal etmiştir. Çeşitli menfaatler ve dengeler, zaman zaman belirli Müslüman ve Hıristiyan aileleri ve grupları karışık biçimde bir araya getirmiş ve bu durum birbirlerine muhalif kanatların oluşmasına yol açmıştır.

1989 Taif Anlaşması ve 1990'daki anayasal değişiklikler Lübnan'daki siyasi sistemin geleceğini belirlemiş ve bir geçiş döneminden sonra mezhep esasına dayanan sistemin kaldırılması zorunluluğunu getirmiştir. Ancak günümüze kadar mezhep esasına dayanan sistemin kaldırılması yönünde hiçbir adım atılmamıştır.

Lübnan'da Dürzî ve Marunîler kendi devletlerini, Şiiler bir İslam cumhuriyetini, Sünniler ise tüm yönleriyle Arap birliği oluşturmayı denemiş ancak hiçbiri başarılı olamamıştır. Onat'ın ifadesiyle "Din, Ortadoğu'nun anahtarı gibidir. Din iyi algılanmadan Ortadoğu'da olup bitenleri iyi analiz etmek mümkün değildir."